

To velja, kakor o mladosti človeka, tudi o izreji mlade živino. Prvo leto je podlaga, je temelj, na kojem moramo zidati naprej; če hočemo sezidati pravilno, hasnovito poslopje živalskega organizma, mora biti temelj trden in pravi.

Sicer pa ta način izreje živine ni ravno težaven. Treba je zlate snage in velike tožnosti, da se stori vse v pravem trenutku, treba tudi nekoliko ljubezni do stvari same, da pri vsaki živali posebej takoj opazimo razne slučajnosti, ter ne čakamo še le, da se ta ali ona boleost razvije v grozečo pošast.

Zelo dobro je živali tehtati vsak mesec; tehtnica nam najbolje pove, za koliko smo prišli naprej v kakem času. Prehiter ali prepočasen razvitek nam pokaže tehtnica veliko hitreje in določneje, kot moremo to presoditi s prostimi očmi. Kaj takega vidimo po navadi še le tedaj, ko je napaka vže precej velika, dočim nas tehtnica mnogo preje pouči.

Morilec.

Spisal Guy de Maupassant. — Prevel Teodor Vasiljevič.

Branitelj je bil plediral za nerazsodnost. Kako naj se tolmači drugače ta čudni zločin?

Nekege dne so našli blizu vasi Chatou v trstju dvoje skupaj zvezanih trupel, moža in ženo, oba v družabnih krogih dobro znana; bila sta zelo bogata, ne več prav mlada in jedva eno leto poročena, zakaj žena je bila še le tri leta vdova.

Kolikor se je znalo, nista imela sovražnikov; tudi ju niso ničesar oropali. Vse je kazalo na to, da sta bila ubita drug za drugim s kakim dolгим železnim orodjem in potem vržena z brega v reko.

Preiskava ni spravila ničesar na dan. Ribiči, katere so izprašali, niso vedeli nič, in če so hotele oblasti pustiti vso stvar, kar se je neki mlad mizar iz sosednje vasi, neki Georges Louis, s priimkom „Bourgeois“, sam obdolžil zločina.

Na vsa vprašanja je odgovarjal le to:

„Moža sem poznal dve leti, ženo šest mesecev. Prihajala sta često k meni, ter si tudi pri meni često dala popraviti staro pohištvo, ker sem precej spreten v tem delu.

„Ako ga je kdo vprašal: „Zakaj ste ju ubili?“ je odgovarjal svojeglavno: „Ubil sem ju, ker sem ju hotel ubiti?“

Več se ni dalo spraviti iz njega.

Ta človek je bil brezdvomno kak nezakonski otrok, ki so ga najprej dali v rejo kje na deželi, a ga potem popolnoma zapustili. Imena ni imel družega, kot Georges Louis, a ko je vzrastle ter čimdalje bolj kazal svojo nenavadno nadarjenost, svojo čuvstvovanje in mišljenje, kakoršnjega njegovi tovariši niso

imeli, tedaj so mu dali priimek „Bourgeois“, in odslej ga sploh nihče ni imenoval drugače.

Slul je kot nenavadno spreten v svojem poklicu kot mizar. Da, tuintam se je ukvarjal tudi z rezljanjem. Pravili so tudi, da je skrajno prenapet, da je privrženec komunističnih, dā, celo nihilističnih teorij, marljiv čitatelj pustolovskih in krvavo-groznih romanov, vpliven volilec in spreten govornik na občnih delavskih in kmetskih zborih.

* * *

Branitelj je bil plediral za nerazsodnost.

Kako naj se drugače razloči, da je ta delavec ubil svoja najboljša odjemalca, bogata in dobro plačujoča — to je priznaval sam — pri katerih je bil zaslužil v dveh letih 3000 frankov — to se je razvidilo iz njegovih knjig. Le eno tolmačenje je mogoče: Blaznost, trdna ideja deklasiranja, ki se maščuje z umorom dveh bourgeois nad vsemi bourgeois; in branitelj je kaj spretno opozoril na priimek, ki so ga ljudje dali njemu, zapuščenemu od starišev, s temi besedami:

„Ali ni to ironija, in sicer ironija, ki spravi lahko v obup tega nesrečneža, ki nima ni matere ni očeta? On je goreč republičan, pa kaj pravice, on spada med privrženec ene politične stranke, katere je republika nekdanj morila in preganjala, katere pa sedaj kaj rada sprejema v svoje naročje, one stranke, kateri je požiganje navaden princip, in umor vsakdanje sredstvo.

Ti žalostni nauki, ki se sprejemajo na shodih s takim odobravanjem, so pogubili tega človeka. Slišal je, kako so republičani, celo ženske, dā, celo ženske, koprneli po krivi Gambette, po krvi Grevýja; njegov bolni duh se je pretresel; hotel je videti kri, kri buržoajev!

Ne njega, gospoda moja, ne smeste prokleti, pač pa komuno!

Odobravajoče šepetanje se je začulo po dvorani. Vse je čutilo, da je branitelj z uspehom izvršil svoj nalog. Državni pravdnik se ni oglasil za republiko.

Sedaj je vprašal predsednik obtoženca navadno vprašanje!

„Obtoženec, ali imate k svoji obrambi mogoče še kaj pristaviti?“

Mož je vstal. Bil je male postave, plavih las in sivih, srepnih, bistrih oči. Iz tega slabotnega života je zadonel močan, gotov, jasen glas, ter uničil h kratu mnenje, ki so ga imeli poslušalci o njem.

Govoril je glasno, v deklamatoričnem tonu, toda tako čisto, da so se čule najtičje besede do zadnjega kota v dvorane.

„Gospod predsednik, ker nočem iti v kako norišnico in ker pojdem celo rajši pod giljotino, hočem Vam povedati vse.

Ubil sem tega moža in to ženo, ker sta to bila moja roditelja.

Sedaj poslušajte in potem sodite!

Ženska, ki je porodila sina, ga je dala nekje v rejo. Saj je bilo vse eno, kam je njen sokrivec nesel ubogo nedolžno bitje, ki je bilo obsojeno k večni bedi, k samoti nezakonskega rojstva, dà, še več, k smrti! Zakaj, ako ga zapusti dojica, ako ta ne dobi več mesečnega plačila, ga lahko pusti lakote in sramote umreti, kakor jih to stori toliko.

Žena, ki me je zredila, je bila poštena, bolj ženska, bolj velika, bolj materinska nego lastna moja mati. Vzgojila me je. A ni storila prav, storivši svojo dolžnost. Bolje bi bilo, da puste poginiti ona uboga bitja, katera vržejo tja na deželo, kakor se pometejo smeti tja v kot.

Vzrastel sem s temno slutnjo, da imam mladež sramote na sebi. Drugi otroci so me imenovali nekega dne „bastarda“. Vedeli niso, kaj pomeni ta beseda, ki jo je gotovo kdo izmed njih slišal od svojih starišev. Tudi jaz nisem vedel, a čutil sem.

Bil sem — to pač smem reči — izmed najbolj nadarjenih v šoli. Pošten mož, morda tudi ugleden mož bi bil postal, da me niso moji stariši tako zločinsko izpostavili.

Dà, tako zločinsko so ravnali z menoj. Jaz sem bil njih žrtva, oni so bili krivci. Jaz sem bil nedolžen, oni se me niso usmilili. Morali bi me ljubiti, a zavrgli so me.

Njim se imam zahvaliti za življenje — pa je li življenje kak dar? Moje je bilo gotovo nesreča! Ko so me tako sramotno izdali, jim nisem bil nič več dolžan, razun osveto. Zagrešili so na meni najhujši, najgrši, največji zločin, ki se sploh more na kakem bitju zagrešiti.

Človek, ki je razžaljen, udari; človek, ki je okraden, si vzame svojo last s silo nazaj. Človek, ki je osleparjen, trpinčen, stiskan, ubije; a tudi človek, ki je oskrunjen, ubije. Jaz sem bil hujši osleparjen, okraden, trpinčen, moralčno potolčen in oskrunjen, nego oni, ki imate za njih jezo — odpuščenje.

Osvetil sem se, ter ju ubil. To je bila moja pravica, moja postavna pravica. Kot nadomestilo za nesrečno življenje, ki so mi ga dali, sem jima vzel njiju srečno življenje!

Dejali bode, da sem morilec svojih starišev!

Ali so bili to moji stariši, ko sem jima bil le breme? Ko jima je bilo moje rojstvo nesreča in moje življenje preteča sramota?

In vender — še takrat — sem bil pripravljen k ljubezni do njiju . . .

Dve leti je tega — kakor sem Vam že pravil — prišel je mož — moj oče — v prvič v moje stanovanje. Slutil nisem nič. Naročil je nekaj pohištva. Še le pozneje sem zvedel, da je poprašal pri župniku po meni, seveda pod pečatom tajnosti.

Prišel je večkrat k meni, naročeval pri meni delo, ter plačeval zelo dobro. Tuintam se je zelo z mano malo pomenkoval o tem in onem; čutil sem ljubezen do njega.

Začetkom tega leta je privedel svojo ženo, mojo mater seboj. Ko je vstopila v sobo, se je tresla tako močno, da sem menil, da ima mrzlico. Potem je prosila za sedež in kozarec vode. Govorila ni nič, srepo ogledovala moje pohištvo, ter odgovarjala na vsa njegova vprašanja narobe in nič družega kot „da“ ali „ne“. Ko sta odšla, sem menil, da je malce prenapeta.

Drugi mesec je prišla zopet. Bila je mirna, ter se popolnoma obvladovala. Ostala sta onega dne dolgo, ter mi dala veliko naročilo. Videl sem ju še trikrat, ne da bi kaj slutil; a nekega dne je začela z menoj govoriti o mojem življenju, o moji mladosti, o mojih stariših.

Odgovoril sem: „Moji stariši, madame, so bili lopovi, ki so me zapustili!“ Tedaj je dejala roko na srce, ter se zgrudila nezavestna na tla. Takoj sem si mislil? „To je moja mati!“ a pazil sem dobro, da bi se ne izdal.

Tedaj sem začel popraševati. Zvedel sem, da sta se poročila prejšnjega julija in da je bila moja mati še le tri leta vdova. „Besedičilo“ se je sicer, da sta se ljubila že za časa prvega soproga, a dokasa za to ni bilo. Jaz sem bil ta dokaz, katerega sta najpoprej skrila in potem upala uničiti.

In čakal sem. Prišla je nekega dne kot vedno v spremstvu mojega očeta. Onega dne se mi je zdela zelo ginjena, zakaj, nisem vedel. Predno je odšla mi je dejala: „Hočem Vam dobro, ker ste poštenjak in priden delavec. Gotovo bode, kedaj nameravali se oženiti, hočem Vam pomoči, da si svobodno izberete žensko, ki Vam ugaja. Tudi jaz sem bila nekaj proti svoji volji omožena in vem, kako se s tem trpi. Sedaj sem bogata, brez otrok, svobodna in gospodinja svojega premoženja. Tukaj je Vaša dota!“

In dala mi je velik, zapečaten zavitek. Pogledal sem jo srepo in dejal potem: „Ali ste moja mati?“

Omahnila je tri korake nazaj, ter pokrila oči z rokami, da me ne bi videla. On, mož, moj oče, jo je vjel v svoje roke, ter vskliknil: „Ali ste znoreli?“

Ogovoril sem: „Nikakor nisem znorel. Jaz vem, da ste Vi moji stariši. Jaz se ne pustim, kar tako prevariti. Priznajte, jaz bom varoval Vašo skrivnost; jaz ne bom na Vas jezen in ostanem, kar sem — mizar?“

On se je umaknil proti vratom, ter podpiral pri tem še vedno svojo soprogo, ki je pričela jokati. Skočil sem za njima, zaklenil vrata, vtaknil ključ v žep, ter nadaljeval:

„Poglejte jo le in tajite še, da je moja mati!“

Tedaj jo je vlekel proč; postal je bil zelo blede, zakaj misel, da bi ta škandal sedaj h kratu bruhnil na dan, ga je navdajala s strahom; njiju stan, njiju

ime, njiju čast — vse bi bilo h kratu izgubljeno! Jecljal je torej:

„Vi ste lopov, ki bi hotel od nas le denar. Pa naj se še pomaga ljudstvu, naj se mu stori kaj dobrega in pomore takim lumpom!“

Moja mati, ki je bila vsa iz sebe, je vskliknila h kratu:

„Pojdiva! Pojdiva!“

Ker so bila vrata zaprta, je dejal:

„Ako mi ne odprete takoj, Vas dam jutri radi krajšanja prostosti spraviti v zapor.“

Jaz sem bil obdržal svojo hladnokrvnost; odprl sem jima vrata, ter videl, kako sta izginila v temi.

Tedaj pa se mi je zardelo, kot da sem stoprav sedaj osirotel, kot da so me stoprav sedaj zapustili, ter pahnili v bedo. Neznosna žalost, mešana z jezo, sovraštvom in gnevom, se me je polastila; celo moje bitje je bilo razburjeno, proklinjal sem pravico, čast, vse, vse . . . Stekel sem za njima ob Seni navzdol, zakaj čez to sta morala, ako sta hotela priti na kolo-dvor v Chatou.

Kmalu sem ju bil dotekel. Groznočrna noč se je bila naredila. Tihimi koraki sem se plazil po travi za njima, tako, da me nista slišala. Oče je dejal:

„Ti si vsega tega kriva! Zakaj si ga hotela po vsej sili videti? Od daleč bi mu bila lahko pomagala, ne da bi se pokazala! Čemu ti nevarni poseti, ko ga vender ne moreva priznati za svojega sina!“

Tedaj pa sem prosečim obličjem skočil pred nje, jecljaje:

„Saj vidite, vi ste moji stariši! Enkrat ste me že zavrgli, ali me bodele sedaj zopet?“

Tedaj pa, gospod predsednik, dvignil je on na mene roko — prisežem Vam to pri svoji časti, pri postavi republike — udaril me je, in ko sem ga prijel za vrat, potegnil je iz žepa samokres.

Meni se je stemnilo pred očmi; svoje kladivo sem imel v žepu; in začel sem ž njim biti po njem, kolikor sem mogel.

Tedaj pa je ona začela vpiti: „Pomagajte! Uboj!“ ter me zagrabila za brado. In tedaj, se mi zdi, sem ubil tudi njo. Ali morda vem, kaj sem naredil v onem trenutku?

Ko sem ju potem videl, oba ležeča na zemlji, sem ju vrgel, ne da bi se kaj obotavljal, v Seno.

Tako! — In sedaj sodite!

* * *

Zatoženec je zopet sedel. Radi te izpovedi se je odložila razprava do druge sejne dobe.

Ta bode kmalu tu.

Ako bi bili mi porotniki, kaj bi pač naredili s tem morilcem?

Svatopluka Čecha: Slavija.

(Prosto pripoveduje A. Zavadil.)

Med sedaj živečimi češkimi pesniki so najbolj priljubljena tri imena: Sv. Čech, Jaroslav Vrchlický in Adolf Heyduk, ki so zares krasno trozvezdje na obzorju češke književnosti. Zlasti pa se je Sv. Čech omilil vsem slojem češkega naroda. Ideal mladine in dijakov, iskren prijatelj delavcev-trpinov, plemenit in kratkočasen spremljevalec narodno-mislečih devotk po slovstvenih livadah je Sv. Čech svojim rojakom nekaj narodni svetnik, vse ga obožuje. Rojen 1846 v Ostředku na Češkem živi le svojim krasnim pesniškim sanjam; nemarajoč za puhlo posvetno slavo odklanja vse venljive lovre, in dočim se sam s svojim duhom vzpenja v zvezdne kraje, mu je edino veselje, blažiti človeško bol, tešiti v nadlogah, navduševati in krepiti v narodnih borbah. Na Češkem bi se smatralo za greh, ako bi kdo ne poznal Sv. Čecha, in ker pesnik goji nehlinjeno, pravo slovansko ljubezen do vseh slovanskih plemen, želim s tem veleumom nekoliko seznaniti tudi čitatelje „Novic“ in v to svrho navedem tukaj vsebino njegovega najbolj občudovanega eposa „Slavija“, kakor se mi je ohranila v spominu še izza dijaških let — pozabiti mi je itak ni možno.

Ladija „Slavija“ se vozi po Črnem morju in na tej so zbrani zastopniki vseh slovanskih rodov. Na krovu zamišljen stoji češki popotnik. Bol tare njegovo rodoljubno srce, ker je njegova domovina toli nesrečna. V tem je zaslišal globok vzdihljaj, in ko se je ozrl, je zagledal malo v stran svojega prijatelja Rusa vsega otožnega. Pristopil je k njemu ter ga milosrčno vprašal, kaj je vender vzrok njegove žalosti? Ko je videl Rus, da ima ž njim brat Čeh odkritosrčno usmiljenje, mu je začel pripovedovati dogodbo svojega življenja, ki mu provzroča toliko bolečin:

Nekoč v pozimskem večernem času sem jahal skozi temen gozd v poljski deželi. Nakrat se mi je zazdelo, kakor bi videl bližati se vešče, ali kako sem se prestrašil, ko sem spoznal, da so to bliščeče oči lačne volčje tolpe. Izpodbodel sem konja — a ko so bili volkovi vender že preblizu, sem vstrelil ter zadel prvega. S tem sem za nekaj hipov ustavil divje zveri, ki so se vrgle na mrtvega tovariša, ga takoj raztrgale in požrle, ali kmalu so bile zopet za menoj. Zagledal sem še pred seboj, kako so mi prihajali iz bližnjega gozda ljudje z bakljami na pomoč, ali volčje pijavke so že prijele mojega konja za vrat. Konj se je strahovito vzpenjal vsled bolečine in končno sem z volkovi vred padel v globok prepad. Pri padcu sem izletel iz stremenov ter padel v omedlevico . . .

Po dolgem času sem se zopet osvestil. Ležal sem v mehki postelji in takoj sem spoznal, da mi streže skrbna roka. Pri peči je neka starka prebirala jagode na rožnem vencu. Ali v tem sem zagledal malo v stran od postelje devojko, zalo kakor angelj. Deviška sramežljivost je obsevala njen ljubki obrazek